

کنکاشی پیرامون مسایل عمده‌ی تأثیر گذار بر مهاجرت های روستایی دهستان تکاب

حجت حاتمی نژاد^۱

مجتبی ثابت کوشکی نیان^۲

مهدی سقایی^۳

حسین حاتمی نژاد^۴

تاریخ پذیرش مقاله: ۹۱/۸/۱۹

تاریخ دریافت مقاله: ۹۱/۲/۹

چکیده

موضوع این مقاله درباره عوامل مؤثر بر مهاجرت در دهستان تکاب شهرستان کاشمر می‌باشد. با توجه به اهمیت و حساسیت موضوع مهاجرت‌های روستایی و روند رو به رشد آن به شهرها و روستاهای حاشیه شهرها، این موضوع انتخاب گردیده است. بر اساس طبقه‌بندی اقلیمی، آب و هوای منطقه از نوع خشک و سرد می‌باشد و میزان بارندگی سالانه طی دوره آماری بیست ساله ۸۷ - ۱۳۶۸ ایستگاه هواشناسی کاشمر ۱۸۹/۴ میلی‌لیتر و متوسط دمای سالانه ۱۷/۷ درجه سانتی‌گراد می‌باشد. نرخ رشد جمعیت روستاهای دهستان تکاب در دهه ۱۳۸۵ - ۱۳۷۵ به طور متوسط ۲/۵- می‌باشد. یعنی جمعیت از سال ۱۳۷۵ که ۷۳۳۰ نفر بوده، در سال ۱۳۸۵ به ۵۷۷۰ نفر تقلیل یافته و نرخ رشد منفی را به وجود آورده است که بیانگر مهاجر فرستی منطقه می‌باشد. در بحث اقتصاد کشاورزی، منبع اصلی تأمین درآمد روستاهای دهستان کشاورزی و دامداری می‌باشد که سود زیادی را عاید کشاورزی نموده است.

روش تحقیق حاضر از نوع توصیفی - تحلیلی می‌باشد. مطالعات علمی و میدانی در روستاهای دهستان تکاب نشان می‌دهد که بیکاری و درآمد پایین و همچنین کمبود امکانات رفاهی و خدماتی از مهمترین عوامل مؤثر در مهاجرت‌های روستایی منطقه به شمار می‌آیند.

واژه‌های کلیدی: مهاجرت، نرخ رشد، جمعیت شناسی، اقتصاد کشاورزی، دهستان تکاب

^۱ - کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه ریزی روستایی از دانشگاه فردوسی مشهد (نویسنده مسئول)

^۲ - دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه شیروان

^۳ - پژوهشگر آزاد در مطالعات جغرافیایی

^۴ - عضو هیات علمی گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه تهران

مقدمه

حرکت، نشانگر پویایی و تلاش انسان می‌باشد. لذا انسان آگاه و اندیشمند، برای یافتن افق‌های باز و روشن مهاجرت می‌نماید. انسان‌هایی که در یک مکان جغرافیایی، زمینه‌های تلاش و پویایی را برای خود محدود می‌بینند، به ترک موطن خود مبادرت می‌ورزند. در سایه ارتباط و آگاهی است که تصمیم به مهاجرت در ذهن انسان نقش می‌بندد و چنانچه ارزیابی نتایج مهاجرت مثبت باشد، این تصمیم عملی می‌گردد. در بسیاری از موارد، عدم مهاجرت انسانها سبب رکود و سستی می‌گردد. زیرا تنوع مهارت و فضاهای مورد نیاز این مهارت‌ها، جابجایی و مهاجرت انسانها را به دنبال دارد.

چنانچه این مهاجرت عملی نگردد، انسان‌های دارای مهارت‌های ویژه، به فضاهای کاری خود راه نیافته و نتیجه آنکه، کارایی کافی از مهارت‌های آنها حاصل نمی‌گردد.

یکی از مسائلی که ذهنی آدمی را در طول تاریخ همیشه به خود مشغول داشته مهاجرت است با توجه به ماهیت بیشتر مهاجران و آثار عینی آنها در مقاصد - جذب ناکارآمد در محیط اجتماعی و اقتصادی می‌توان نتیجه گرفت که در شرایط فقر، امکان تجلی امور ذهنی در فرآیند تصمیم و عمل ضعیف بوده و لذا افعال انسانی از جمله مهاجرت عمدتاً متأثر از عوامل دافعه، محیطی و محلی مبادی است تا عوامل جاذب ذهنی و انگیزشی مقاصد.

مهاجرت وسیع روستائیان به شهرها که از حدود دهه ۴۰ در ایران آغاز شد با تغییراتی که در این دوره در ساخت اقتصادی و نهادهای اجتماعی به وجود آمد همراه بود. این روند نیز در دهه‌های ۱۳۷۰، ۱۳۶۰، ۱۳۵۰ و به بعد ادامه داشته و به عنوان یکی از مسائل عمده مملکت درآمده است. این مسئله از دو لحاظ دارای اهمیت و شایسته بررسی است. از یکسو مهاجرت روستائیان به شهرها اقتصاد روستایی را نیز از نیروی انسانی لازم برای ادامه فعالیت‌های تولیدی، کشاورزی دامداران محروم نموده و با بیرون بردن قشر جوان و فعال، ساختار اجتماعی روستاها را با خطر از هم گسستگی مواجه می‌سازد. از سوی دیگر اقتصاد شهری نیز هنوز به اندازه کافی برای پذیرش و هضم سیل مهاجران روستایی آمادگی ندارد.

گرچه دلایل مهاجرت از روستا به شهر، ابعاد مختلف اقتصادی اجتماعی دارد، اما به نظر می‌رسد عمده‌ترین آن وضع نامطلوب درآمد روستائیان باشد. آنان نمی‌توانند هزینه خوراک، پوشاک و مسکن خود در روستا، سرمایه گذاری در امور مربوط به آموزش و بهداشت و اجرای طرح‌های زیر بنایی و تولیدی اعم از هزینه ایجاد و نگهداری راه‌ها، مرمت و حفر قنات‌ها، خرید و نگهداری ماشین آلات و دیگر نیازهای تولیدی را فراهم سازند. لذا در شرایط نبود یا کمبود درآمد نیازهای حیاتی و اساسی خانوار روستایی نیز برآورده نمی‌شود و ناگزیر، مهاجرت صورت می‌گیرد. بر اثر مهاجرت بی‌رویه، ناحیه مهاجر فرست با کمبود نیروی کار بویژه نیروی جوان پویا و سازنده روبه رو خواهد شد. در نتیجه آن ناحیه دچار رکود و عقب ماندگی خواهد گردید. ناحیه مهاجر پذیر نیز بر اثر ورود بیش از حد جمعیت، به مسایل ناشی از آن از قبیل بیکاری، فقر، زاغه نشینی، اعتیاد، مشکلات روانی و بالاخص مسایل و مشکلات سیاسی دچار خواهد گردید.

ادبیات تحقیق

هیچ تحقیقی در خلاء صورت نمی‌گیرد، بنابراین به طور طبیعی، هر پژوهشی در تداوم پژوهش‌های پیشین به انجام می‌رسد تا هم از دوباره کاری‌ها در آن اجتناب شود، هم از داده‌های تحقیقات پیشین برخوردار گردد. ارتقاء دانش نیز به همین تداوم وابسته است. هر پژوهش باید متکی به دستاوردهای پیشین باشد، در حالی که خود هم سخنی تازه دارد و هم روش‌هایی دقیق‌تر در شناخت پدیده به کار می‌گیرد. بنابراین در هر طرح تحقیق باید از تحقیقات پیشین در زمینه مورد نظر یاد کرده و سپس تحقیق خود را در تداوم منطقی آنان جای داد (ساروخانی، ۱۳۷۷: ۱۴۶).

موضوع مهاجرت از قرن‌ها قبل وجود داشته و در آینده نیز وجود خواهد داشت. چنانچه مرحوم دکتر شریعتی در اهمیت تاریخی مهاجرت معتقد است که در اسلام برای نخستین بار در تاریخ بشر، مهاجرت؛ مبداء تاریخ قرار می‌گیرد و اصولاً مهاجرت را تمدن آفرین می‌داند، زیرا از ۲۷ تمدن شناخته شده، همگی از سرزمین‌های هجرتی منشاء گرفته‌اند (توانایی انفراد، ۱۳۶۸: ۱۵).

با وجود اینکه مهاجرت ریشه تاریخی دارد، تاریخچه پیدایش اصطلاح «مهاجرت روستایی» را نمی‌دانیم. این عبارت، که در سال ۱۸۹۲ توسط فردی انگلیسی به نام گراهام به کار برده شد، در سال ۱۹۰۳ عنوان اثری به زبان فرانسه قرار گرفت (ژان پیت، ۱۳۶۹: ۱).

موضوع مهاجرت در ایران مورد تحلیل و بررسی بسیاری از محققان، نویسندگان و صاحب نظران قرار گرفته و بسیاری از ارگان‌ها، سازمان‌ها، ادارات دولتی و مؤسسات مختلف مطالعات و بررسی‌هایی در این زمینه داشته‌اند و همچنین محور بحث برخی از مقالات، مجلات، مطبوعات، سمینارها و همایش‌ها و ... بوده است و هر کدام از زوایای مختلف به موضوع مهاجرت پرداخته‌اند.

سید حسن فدایی در مقاله‌ای، مهاجرت‌های روستایی در استان خراسان (شمالی، رضوی و جنوبی) را مورد بررسی قرار داده است. سیر تحولات معیشتی و روند مهاجرت‌ها را ارزیابی کرده است. ضمن اینکه تعاریفی از مهاجرت و علل و انگیزه مهاجرین را بیان کرده است. وی عقیده دارد شرایط اقلیمی متنوع و سیاست‌های دولت در دوره‌های مختلف توزیع جمعیت را متفاوت کرده است. ضمن تحقیق در مورد استان به این نتیجه رسیده است که مهاجرت روستایی، با دایر شدن واحدهای صنعتی در نقاط مختلف و یا در حال احداث آنها رابطه‌ای نزدیک با افزایش مهاجرین روستایی به آن نقاط داشته و عوامل دیگری مثل وجود راه‌های ارتباطی مناسب، فیزیوگرافی منطقه، میزان بارش‌های جوئی و حاصلخیزی خاک، وجود آبهای سطحی را در توزیع و تراکم جمعیت مهم دانسته است (فدایی، ۱۳۶۹: صص ۱۰۱-۱۰۲).

سید حسن ملک محمدی در مقاله‌ای، مهاجرت روستایی در سیستان به دنبال رابطه‌ای بین خشکسالی و مهاجرت روستایی می‌گردد. در این پژوهش و مطالعه به این نتیجه می‌رسد که خشکسالی یکی از عوامل اصلی در جابجایی و مهاجرت و تخلیه آبادی‌ها به شمار می‌رود (ملک محمدی، ۱۳۸۴: ۶۳). در این مقاله سیر تحولات جمعیتی در سیستان مورد ارزیابی و نتایج آنها به دقت مورد بررسی قرار گرفته است.

بیان مسأله

لازمه تحقیق علمی فقط داشتن اطلاعات نیست، بلکه مهمتر از آن داشتن یک مسئله است (طالقانی، ۱۳۷۰: ۳۹). هر پژوهش در واقع با قصد پاسخگویی و راه حل یابی برای یک مسأله اصلی که در قالب یک پرسش ظهور کرده است آغاز می‌شود. هر پژوهش برای اینکه انسجام هدفمند و کاربردی بودن خود را حفظ کند باید بر حول یک مسئله اصلی سازماندهی شود. بیان یک مسئله روشن، دقیق و قابل بررسی شاید مشکل‌ترین مرحله تحقیق باشد (خاکی، ۱۳۷۸: صص ۸ و ۶).

این مقاله سعی دارد تا با بررسی عوامل مؤثر بر مهاجرت‌های روستایی در دهستان تکاب (شهرستان کاشمر) به ریشه‌یابی دلایل مهاجرت‌های روستایی در این منطقه پرداخته و سعی در ارائه راهکارهایی برای کاهش مهاجرت‌های روستائیان به مناطق دیگر نماید و امید است از این طریق بتواند راه توسعه روستاهای این منطقه را تسهیل نماید. اصلی‌ترین سؤال تحقیق عبارت از اینست که چه عواملی در ایجاد و تشدید مهاجرت‌های روستایی منطقه مؤثرند؟

که در این زمینه جهت رسیدن به پاسخ، سؤالات فرعی دیگری نیز مطرح می‌باشد از جمله اینکه:
آیا عوامل اقتصادی در مهاجرت مؤثرند؟ آیا عوامل طبیعی مؤثرند؟ و مواردی از این قبیل.

محدوده پژوهش

امر مهمی که در طرح مسئله تحقیق دخیل است، تعیین دقیق وسعت ناحیه پژوهش و یا ماتریس آن است. هیچ‌گونه اندازه و معیاری از ماتریس که مورد قبول عامه باشد وجود ندارد. زیرا پژوهش ممکن است در نواحی خیلی کوچک و یا خیلی بزرگ انجام گیرد. اما اندازه ماتریس بستگی زیادی به نوع پدیده مطالعه، و طبقه بندی اطلاعاتی که می‌بایست جمع آوری شود دارد (لوید هارینگ و لوتبری، ۱۳۷۷: ۲۴).

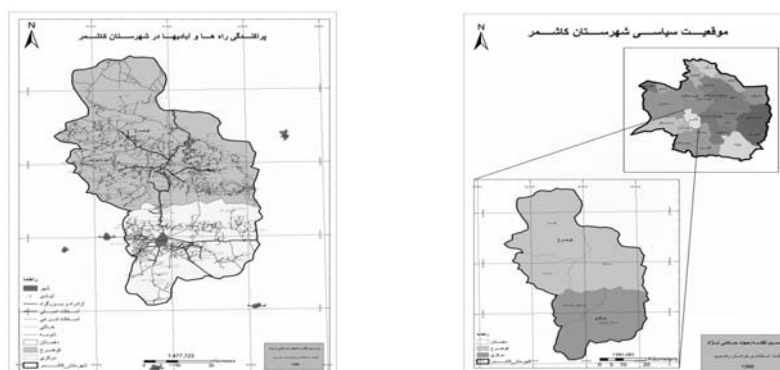
در این تحقیق ناحیه مورد مطالعه دهستان تکاب، بخش کوهسرخ از توابع شهرستان کاشمر در استان خراسان رضوی می‌باشد. بخش کوهسرخ از سه دهستان بر کوه، بررود و تکاب تشکیل شده است. این بخش در شمال شهرستان کاشمر واقع شده است. بخش کوهسرخ حدود ۱۷۳۱ km وسعت دارد که از شمال به شهرستان نیشابور از جنوب به شهر کاشمر، از شرق به شهرستان تربت حیدریه و از غرب به شهرستان سبزوار و بردسکن محدود می‌شود. جمعیت این دهستان در سال ۱۳۸۵، ۸۵۶۰ نفر بوده است و تراکم نسبی آن در همان سال برابر ۹ نفر در کیلومتر مربع می‌باشد.

این منطقه بین ۳۵ درجه و ۳۴ دقیقه تا ۳۶ درجه عرض جغرافیایی و ۵۸ درجه و ۱۰ دقیقه تا ۵۸ درجه و ۲۱ دقیقه طول جغرافیایی قرار گرفته است (پاپلی یزدی، ۱۳۷۶: ...).

این دهستان با وسعت تقریبی ۶۳۸ کیلومتر مربع از شمال به شهرستان نیشابور، از غرب شهرستان‌های سبزوار و بردسکن و از شرق به دهستان بر کوه و از جنوب با دهستان بررود هم‌جوار می‌باشد (جهادکشاورزی شهرستان کاشمر، ۱۳۹۰).

دهستان تکاب در بخش کوهسرخ شهرستان کاشمر قرار گرفته و مرکز آن روستای اوندر است که در ۲۴ کیلومتری شهر ریوش (مرکز بخش ریوش) و در ۵۴ کیلومتری شهر کاشمر قرار دارد. این دهستان از ۸ روستای قابل سکونت تشکیل شده، به طوری که کوچکترین آن داغی با ۶۱ خانوار و بزرگترین آن روستای اوندر با ۴۰۳ خانوار می‌باشد (مرکز بهداشت شهرستان کاشمر، سال ۱۳۹۰). متوسط ارتفاع روستاهای دهستان تکاب ۱۷۰۰ متر از سطح دریا می‌باشد.

نقشه‌های ۱ و ۲ نشان دهنده موقعیت جغرافیایی منطقه می‌باشند

ارتفاعات منطقه کوه سرخ جزئی از ارتفاعات بخش جنوبی خراسان رضوی است؛ که در شمال تربت حیدریه و کاشمر به صورت دیواره‌ای بلند و ممتد کشیده شده است و به دنبال آن با عرض کمتری به سوی دشت کویر کشیده و به تدریج محو می‌شود. از دیدگاه ریخت‌شناسی سه ناحیه متمایز در ورقه شامکان قابل تفکیک است. ارتفاعات کوه سرخ با روند خاوری - باختری و شمال باختری - جنوب خاوری در نیمه جنوبی جای دارد در حالی که تپه ماهورها در شمال و دشت در بخش میانی واقع گردیده است. پرفرازترین نقطه ۲۳۱۴ متر و ژرف‌ترین نقطه ۱۰۵۰ متر از سطح دریا ارتفاع دارد. واحد کوهستان از جنس سنگ‌های رسوبی آواری وولکانیک و افیولیتی متعلق به دوران‌های اول، دوم و ترسیر است. تراس‌های آبرفتی جدید و پهنه‌های رسی و ماسه‌ای فرآورده فرسایش برونزدهای سنگی در بخش‌های میانی از گسترش به نسبت خوب برخوردار است.

با توجه با این که منطقه تکاب در نواحی کوهستانی واقع شده و جزء کوه‌های سرخ محسوب می‌شود در نتیجه دارای پستی و بلندی‌های زیادی است به طوری که در بعضی از نقاط و قله‌ها ارتفاع به ۲۳۰۰ متر از سطح دریا هم می‌رسد. متوسط ارتفاع در دهستان تکاب ۱۷۰۰ متر از سطح دریا می‌باشد که بالاترین ارتفاع، مربوط به روستای توندر با ارتفاع ۱۸۶۰ متر و پایین‌ترین ارتفاع در دهستان مربوط به روستای داغی با ارتفاع ۱۵۹۰ متر از سطح دریا می‌باشد.

توزیع و پراکندگی جوامع انسانی، حیوانی، نباتی، تشکیل خاک و کیفیت آن در مقیاس کلی با نقشه آب و هوای کره زمین انطباق دارد (یوسف آبادی، ۱۳۷۷، ۲۵).

بارندگی، درجه حرارت، رطوبت، تابش خورشید، سرعت و شدت باد و پدیده‌هایی نظیر مه، یخبندان و طوفان‌های همراه با رعد و برق از عناصر سازنده موقت هوا هستند. بدین ترتیب اقلیم در یک منطقه وسیع و برای زمانی طولانی میانگین کلی عناصر یاد شده است که فراوانی عناصر جوئی را نیز با انواع هوا و فراوانی آنها در فصول مختلف مشخص می‌کند در واقع نتایج توالی انواع هوای حاصل از ترکیب عناصر جوئی در یک منطقه است که اقلیم آن را مشخص می‌کند.

به علت عدم وجود ایستگاه هواشناسی در دهستان تکاب برای بررسی وضعیت آب و هوایی منطقه مورد مطالعه و تعیین نوع اقلیم آن از آمار نزدیک ترین ایستگاه به منطقه یعنی ایستگاه هواشناسی و سینوپتیک شهر کاشمر استفاده شده است.

روش تحقیق

محقق قبل از هر چیز باید توانایی طرح ریزی و بکارگیری وسایل آشکار سازی واقعیت یعنی «روش» در وسیع ترین معنای کلمه را داشته باشد. روش، مجموعه ساده ففونی نیست که باید آنرا همان طور که هست بکار برد، بلکه منظور از روش در اینجا بینش کلی ذهنی است که در مورد هر کار تحقیقی باید آنرا از نو ابداع کرد (کیوی و کامپنهور، ۱۳۷۹:۹۴). لذا جغرافیای علمی استنتاجی واقع در چهار راه روش‌های علوم مختلف، و مستلزم نحوه اندیشیدن ویژه است. شیوه‌ای که از توصیف آغاز و به توجیه ختم می‌شود. اگر بخواهیم سه اصطلاح اصلی آنرا بکار ببریم، مراحل مشاهده تحلیلی، کشف همبستگی‌ها و جستجوی روابط علی را شامل می‌شود.

جغرافیا به مقتضای طبیعت خود لزوماً روش تحقیق متفاوت دارد زیرا از یک طرف از جمله علوم زمین یا طبیعی و از سوی دیگر، در زمره علوم انسانی جای دارد. به همین دلیل است که دانش جغرافیا پیوسته در اندیشه یافتن وحدت خویش است. اما این وحدت نمی‌تواند از لحاظ روش تحقیق باشد، تحقیق جغرافیایی متوالیاً یا به طور همزمان به روش‌های تحقیق هر یک از علومی توسل می‌جوید که برای شناخت تحلیل داده‌ها یاری می‌طلبد.

روش تحقیق در این مقاله توصیفی - تحلیلی می‌باشد که با توجه به موضوع تحقیق (علل مهاجرت) و اهداف مورد نظر، جهت جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز از دو روش کتابخانه‌ای و اسنادی و عملیات میدانی استفاده شده است. در روش کتابخانه‌ای و اسنادی که بخشی از تحقیق حاضر مبتنی بر آنست، با استفاده از کتب، مجلات، آمارنامه‌ها (سرشماری‌های دوره‌های مختلف، آمار خانه‌های بهداشت و...)، طرح‌های پژوهشی و پایان نامه‌ها طرح‌های هادی روستایی، نقشه‌های مختلف (تقسیمات سیاسی، توپوگرافی، زمین شناسی و...) و آرشیوهای مختلف، آمار و اطلاعات مورد نیاز گردآوری شده و در قسمت‌های مختلف تحقیق به کار رفته است. همچنین بخش قابل توجهی از اطلاعات و داده‌های مورد نیاز از طریق عملیات میدانی و اغلب از طریق مشاهده مستقیم (پرسشگری و مصاحبه) جمع‌آوری شده است.

در انجام این کار از محاسبه‌های آماری نظیر نرخ رشد، هم بستگی، سرانه‌ها، درصدها، نسبت‌ها و میانگین استفاده شده از نرم افزارهای مختلفی نیز جهت رسم و نمایش نمودارها، نقشه‌ها و دیاگرام‌ها به عنوان تکنیک کار استفاده شده است.

محدودیت‌ها و مشکلات تحقیق

کسانی که دست اندرکار اجرای مطالعات و بررسی‌های جغرافیایی در جوامع روستایی هستند بخوبی می‌دانند که این نوع تحقیقات جغرافیایی با توجه به ماهیت و اهداف پیش رو با مشکلات و موانع عدیده‌ای همراه است تحقیق حاضر نیز از این قاعده مستثنی نبوده و با محدودیت‌ها و مشکلاتی به شرح زیر رو به رو بوده است. محدودیت مهم در زمینه مطالعه مهاجرت، عدم وجود اطلاعات کامل بویژه در مورد مهاجرت‌های روستایی به تفکیک بخش، دهستان و سکونتگاه‌های روستایی است.

سرشماری‌ها نیز وضعیت جمعیت شهری و روستایی شهرستان‌ها را بر حسب محل تولد مهاجرین - شهر، روستا و خارج کشور بدست می‌دهد که فقط قابلیت تحلیل در سطح کلان استان و شهرستان را دارا است (شایان، ۱۳۷۵:۲۸).

عدم همکاری برخی از اهالی و مهاجرین روستا در زمینه تنظیم پرسشنامه و نگرانی از فهرست‌های مصاحبه و پرسشنامه به نحوی که گرفتن اطلاعات دقیق از وضعیت اقتصادی و اجتماعی و بسیاری از موارد با سختی همراه بوده و بعضاً با بی‌میلی و بی‌اعتمادی پاسخ‌های نادرست و آمار غیر واقعی ارائه می‌دادند.

عدم همکاری بسیاری از ادارات دولتی و سازمان‌ها در دادن اطلاعات و آمار و همچنین متناقض بودن برخی از اطلاعات و آمار دریافتی با مشاهدات عینی و مطالعاتی میدانی انجام شده.

بعضاً قابل اعتماد نبودن آمارها و پراکنده بودن اطلاعات موجود در کتابخانه‌ها و سازمان‌ها و ادارات از مشکلات دیگر تحقیق بود.

تغییر محدوده سیاسی - اداری شهرستان‌ها و دهستان و تفکیک آمار بخصوص در مطالعات جمعیتی یکی دیگر از مشکلات تحقیق بوده است.

عدم وجود راه‌های مناسب و عدم تردد ماشین و وسایل نقلیه به روستاهای دور دست به علت دوری مسافت و خاکی بودن جاده را می‌توان از مشکلات این تحقیق برشمرد.

مبانی نظری تحقیق

یکی از عوامل اصلی مؤثر بر تغییرات و تحولات جمعیت، مهاجرت است. این پدیده سابقه‌ای کهن در تاریخ زندگی بشر دارد و از قرن‌ها پیش واقع می‌شده است.

از همان ابتدا که آدمی بر روی سیاره زمین موجودیت پیدا کرد، برای ادامه حیات و تأمین تغذیه و امرار معاش خود همواره در جستجوی مکان‌های بهتری بود. بنابراین، می‌توان گفت که مهاجرت با حضور انسان بر روی زمین وجود داشته و قدمت آن به اندازه قدمت بشر بر روی این کره خاکی است.

بر اثر مهاجرت بود که نوع بشر در سرتاسر گیتی سکنی گزید و افق‌های جدیدی را برای زیستن دست و پا کرده است. مهاجرت محرک تحولات اجتماعی و فرهنگی بوده و با توجه به نتایج سازنده و مثبتی که مهاجرت در طول تاریخ داشته است، گزافه‌گویی نیست اگر مهاجرت را عامل توسعه و پیشرفت زندگی انسان‌ها دانست (میرزایی، ۱۳۷۱:....).

مهاجرت مهمترین عامل خارجی تغییر تعداد و ساخت جمعیت است. برخی از کشورها بخش زیادی از فرهنگ و تمدن امروزی خود را مدیون مهاجران هستند.

در جمعیت‌شناسی نه تنها حجم و چگونگی مهاجرت‌ها از کشوری به کشور دیگر از اهمیت زیادی برخوردار است، بلکه حرکات و جابجایی جمعیت در داخل یک کشور را نیز دست کم در برخی از مسایل و مشکلات کشورهای در حال توسعه به چگونگی مهاجرت‌های داخلی آنها نسبت می‌دهند و مهاجرت‌های بی‌رویه را عامل اصلی رکود کشاورزی و تشدید مسایل و مشکلات شهری می‌دانند.

از آنجا که در جمعیت‌شناسی انجام بررسی‌های مربوط به مهاجرت در کل کشور دارای دشواری‌های زیادی است، از این رو به منظور امکان بررسی، مهاجر به کسی اطلاق می‌شود که به هنگام سرشماری محل اقامت و تولدش یکی نباشد.

تعریف مهاجرت

مهاجرت از نظر معنای لغوی در لغتنامه دهخدا به معنی «ترک کردن دوستان و خویشان و خارج شدن از نزد ایشان یا فرار از ولایتی به ولایت دیگر از ظلم و تعدی» است. مهاجر نیز یعنی «کسی که از جایی رود و از زمینی به زمین دیگر رود و هجرت کند» (دهخدا،....).

مهاجرت در فرهنگ فارسی دکتر محمد معین به این معنی است که «از موطن خود بجایی دیگر انتقال کردن، هجرت گزیدن» و مهاجر «کسی که از موطن خود بجایی نقل مکان کرده باشد» (معین، ۱۳۸۲:۴۴۵۷).

مهاجرت عبارت است از ترک وطن اصلی و مسکن گزیدن در سرزمین دیگر بطور موقت یا دائم مشروط به آنکه قصد مهاجرت در نظر گرفته شده باشد. مهاجرت به دو صورت داخلی و خارجی صورت می‌گیرد، مهاجرت خارجی را با مهاجرت (migration) و مهاجرت داخلی را عموماً جابجایی یا تحرک (mobility) جمعیت در داخل کشور نامند (تاجداری، ۱۳۸۶:۸۳).

فرهنگ بزرگ پنج جلدی لاروس مهاجرت را چنین توصیف کرده است:

«جابجایی و حرکت ارادی افراد و یا جمعیت یک کشور به کشوری دیگر و یا از منطقه‌ای به منطقه دیگر به خاطر دلایل اقتصادی، سیاسی و فرهنگی» در حقیقت مهاجرت عبارت است از ترک سرزمین اصلی و ساکن شدن

در سرزمین دیگر به طور موقت و یا دایم. عده‌ای نیز مهاجرت را ترک سرزمین اصلی بدون قصد بازگشت به سرزمین یادشده تعریف کرده‌اند.

مهاجرت‌هایی را که درون مرزهای سیاسی یک کشور صورت می‌گیرد مهاجرت‌های داخلی می‌نامند و مهاجرت‌هایی که به خارج از مرزهای سیاسی یک کشور صورت می‌گیرد به مهاجرت‌های خارجی و یا بین‌المللی معروف است. مهاجرت روستائیان در یک کشور مشخص به شهر و یا روستاهای همان کشور از نوع مهاجرت‌های داخلی بوده اما مهاجرت‌های مردم یک کشور به کشور دیگر از نوع مهاجرت‌های بین‌المللی است (کلاتری، ۱۳۷۵: ۶۳).

مهاجرت در لغتنامه جمعیت‌شناسی سازمان ملل چنین تعریف شده است:

«مهاجرت شکلی از تحرک جغرافیایی یا تحرک مکانی است که بین دو واحد جغرافیایی صورت می‌گیرد. این تحرک جغرافیایی، تغییر اقامتگاه از مبداء یا محل حرکت به مقصد یا محل ورود می‌باشد.

این گونه مهاجرت‌ها را مهاجرت دائم گویند و باید آن را از اشکال دیگر حرکات جمعیت که تضمین تغییر دائمی محل اقامت نمی‌باشد، تفکیک کرد» (لغتنامه جمعیت‌شناسی: ۷۱).

نظریه‌های مهاجرت

متأسفانه اتفاق نظر کلی در مفهوم مهاجرت بین صاحب نظران وجود ندارد. ولی بطور کلی شاید بتوان مهاجرت را از دیدگاه جغرافیایی جمعیت چنین تعریف نمود که «مهاجرت عبارت است از جابجایی بین دو واحد جغرافیایی و یا بعبارت دیگر ترک یک سرزمین و اسکان در سرزمین دیگر» (مهدوی، ۱۳۷۳: ۱۷۳).

در باب مهاجرت تعاریف و نظریات مختلفی ارائه شده است. جامعه‌شناسان، اقتصاددانان، جغرافیدانان و سایرین با دیدگاه‌های خاص خویش به ریشه‌یابی در ارتباط با این پدیده اجتماعی پرداخته‌اند و هر یک از این صاحب‌نظران علاوه بر اینکه مهاجرت را ناشی از دلایل متعددی می‌دانند نظریاتی نیز در مورد آن ارائه داده‌اند (وٹوق رضوی، ۱۳۷۲: ۸).

نظریه جذب و دفع راونشتاین

بر اساس اعتقاد برخی از محققان علوم اجتماعی راونشتاین یکی از نخستین نظریه پردازان مهاجرت است. او طی بررسی‌های مختلف پیرامون جریان‌های مهاجرتی انگلستان، که بر اساس سرشماری ۱۸۷۱ تا ۱۸۸۱ انجام داد، قوانین جذب و دفع را مطرح کرد. یعنی عوامل نامساعد اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فیزیکی باعث دوری مردم از محل سکونت خود شده، بالعکس آنها را در منطقه‌ای که از این نظر مساعدت دارد جذب می‌کند. او مهاجرت را رفتاری عقلانی قلمداد می‌کند (پایلی یزدی، ۱۳۸۱: ۱۵۷).

نظریه رکودی

مبنای کار را بر شرایط رکود نسبی اجتماعات انسانی قرار می‌دهد و معتقد است شرایط رکودی، دوره‌ای از حیات اقتصادی است که به صورت افزایش تدریجی روستا در مقابل ثبات با محدودیت مساحت زمین‌های زیر کشت و حجم تولید و منابع روستایی تجلی می‌کند (تقوی، ۱۳۷۱:۵۰).

نظریه زیپف (Zipf)

در سال ۱۹۴۶ زیپف بر اساس «اصل کمترین تلاش» مهاجرت‌ها را تبیین کرد و به این نتیجه رسید که هر چه مسافت بین دو محل زیادتر و هزینه حمل و نقل ارتباطات بالاتر باشد، مهاجرت کمتری بین آن دو نقطه صورت می‌گیرد. به عبارت دیگر طبق این اصل تعداد اشخاصی که از منطقه‌ای دیگر مهاجرت می‌کنند تابعی از فاصله‌ای است که دو منطقه را از هم جدا می‌سازد. هر چه فاصله بیشتر باشد تلاش بیشتری برای چیره شدن بر موانع را می‌طلبد در این حالت از تعداد مهاجران کاسته می‌شود. زیپف به اندازه جمعیت در مبداء و مقصد توجه داشت. فرمول زیپف در شهرهای آمریکا آزمایش شد و در نتیجه معلوم گشت که همبستگی بین فاصله و حجم مهاجرت از نوع منفی است (لهسائی زاده، ۱۳۶۸:۹۵).

نظریه مهاجرتی مایکل تودارو

مایکل تودارو در این نظریه سعی کرده است تا مهاجرت شدت یافته از روستا به شهر را بایکاری روبه رشد شهری توضیح دهد. فرض وی این است که مهاجرت عمدتاً پدیده‌ای اقتصادی است و با وجود بیکاری، تصمیم به مهاجرت منطقی است. بر اساس این نظریه، کشورهای جهان سوم با بیکاری رو به رشدی در شهرها مواجه هستند و بنابراین زمینه اشتغال مهیا نیست تا مهاجر به محض ورود، جذب آن شود و با وجود تفاوت درآمد بین شهر و روستا احتمال بیکاری یا کم کاری نیز وجود دارد.

تودارو معتقد است که مهاجرت اساساً پدیده‌ای اقتصادی است، هر چند که به وجود عوامل غیر اقتصادی نیز باور دارد. اما ادعا می‌کند مهاجرت در پاسخ به کسب درآمد مورد انتظار (نه واقعی) صورت می‌گیرد. دو عامل زیر تبیین کننده رفتار مهاجران است.

- تفاوت درآمدهای واقعی حاصل از کار در شهر و روستا

- احتمال یافتن کار، که با میزان بیکاری در شهر، ارتباط معکوس دارد (مهندسان مشاور DHV از هلند، ۱۳۷۱:۷۵).

نظریه‌های عوامل سیاسی مهاجرت

اوبری می‌گوید از جمله عوامل مؤثر در ایجاد مهاجرت، عوامل سیاسی است. خط مشی‌های حکومت‌ها تأثیر نیرومندی بر جریان توزیع مجدد جمعیت بین مناطق روستایی و شهری دارد که مهمترین آنها عبارت است از خط

مشیهایی که بوجود آورنده مراکز رشد و بناهای صنعتی در شهرها هستند و سرمایه‌گذاری در زمینه خدمات اجتماعی که بخش عمده آنها در شهرها پرداخته شده‌اند (اوبری، ۷۹: ۱۳۷۰). در بسیاری از موارد مهاجرت بی‌رویه را نتیجه سیاست‌های غلط یک دولتی می‌دانند و نتیجه اینگونه مهاجرت‌ها مسائل و مصائب سیاسی است که در برخی از موارد بسیار حاد خواهد بود و منجر به ایجاد درگیری و خشونت می‌شود. در برخی از موارد اینگونه مهاجرت‌ها موجب تخلیه بخش‌هایی از مملکت بویژه بخش‌های مرزی گردید.

نظریه گونامیردال

گونامیردال معتقد است عدم تعادل منطقه‌ای را می‌توان محرک اصلی مهاجرت‌های داخلی دانست که به موازات روند صنعتی شدن با الگوی سرمایه‌داری پدیدار می‌شوند. همچنین میردال تأثیرات تمرکز صنعتی یک منطقه خاص که بر مناطق دیگر می‌گذارد را مورد توجه قرار داده و معتقد است تأثیرات «حرکت دهنده» توسعه را به مناطق دیگر کشانده و مناطق تحت نفوذ خود را به مناطق مهاجر گیرنده تبدیل می‌کند که به هر جهت باعث تشدید مهاجرت روستائیان به شهر می‌گردند (سینجر، ۴۵: ۱۳۵۸).

هدف تحقیق

هر محقق نه بدان جهت دست به کار تحقیق می‌زند که صرفاً تحقیق کرده باشد بلکه هدف ارائه نتایجی دقیق به جامعه، سعی در اعمال یا پیاده کردن در عمل، انتقال پیام آن به نسل معاصر و در نهایت، گفتگو با همه مردم در اعصار و قرون آتی است (ساروخانی، ۹۴: ۱۳۷۳).

هدف کلی هر تحقیق رفع نیاز و در نهایت حل یکی از مشکلات جامعه است. با توجه به اهمیت و آثار مهاجرت‌های روستایی و روند رو به رشد آن بر شهرها و روستاهای حاشیه شهر و خالی شدن جمعیت جوان و فعال نواحی روستایی این تحقیق انجام شده تا ضمن شناسایی و بررسی علل مؤثر بر مهاجرت‌های روستایی دهستان تکاب شهرستان کاشمر و ارائه راهکارها و روش‌هایی جهت شناسایی مشکلات موجود در مهاجرت‌های منطقه مورد مطالعه، از بروز مشکلات فوق‌الذکر تا حد امکان جلوگیری یا حداقل روند آنرا کاهش دهد. از اینرو اهداف مشخص این مقاله به شرح زیر می‌باشد:

- ۱ - آشنایی با ویژگی‌ها و شرایط جغرافیایی (منطقه مورد مطالعه).
- ۲ - شناسایی عوامل مؤثر در مهاجرت‌های روستایی محدوده مورد مطالعه.
- ۳ - شناخت مشکلات و تنگناها و پتانسیل‌های موجود در محدوده مورد مطالعه.
- ۴ - ارائه راه‌حل‌ها و راهکارهای مناسب جهت کاهش روند مهاجرت روستائیان از منطقه.

بیان فرضیه

فرضیه عبارت است از حدس معقول یا گمانی مبتنی بر مدارک موجود (بهبروز، ۱۰۳:۱۳۷۸). بطور کلی فرضیه پرسشی است جهت یافته که انسان در برابر یک امر واقعی که از قبل برگزیده شده است مطرح می‌سازد. ساختن فرضیه به عنوان جزئی از طرح کلی تحقیق، محقق را وادار می‌کند که درباره تحقیق بیندیشد و آنرا اصلاح کند «فرضیه یک تصور، گمان یا حدس آگاهانه درباره نتایج تحقیق است، فرضیه یک راه حل فرضی و یا نظریه‌ای است که باید ثابت شود و جوابی معقول برای مسئله تحقیق ارائه کند» (لوسنبری و آیدریچ، ۱۷۴:۱۳۷۱).

در این زمینه آبلر، آدامند و گولد (Abler, Adam and Gould) اظهار کرده‌اند «به منظور حل یک مسئله بطور عملی در مرحله اول محقق نیازی به طرح مسئله دارد، بنابراین اولین و مهمترین عنصر روش علمی که مورد ملاحظه قرار می‌گیرد شامل قاعده مند نمودن فرضیه می‌باشد، شناخت مسئله تحقیق و قاعده مندی فرضیه در واقع دو روی یک سکه هستند.»

در این پژوهش در راستای صورت مسئله ۲ فرضیه در نظر گرفته شده است.

- ۱ - عوامل اقتصادی نظیر، اشتغال و افزایش درآمد از جمله عوامل مؤثر در مهاجرت روستائیان منطقه می‌باشد.
- ۲ - کمبود خدمات و امکانات رفاهی نیز از جمله عواملی است که زمینه مهاجرت روستائیان را فراهم نموده است.

تعداد و توزیع جمعیت در محدوده پژوهش

جمعیت متناسب پیشتاز هر گونه برنامه‌ریزی توسعه، شناخته شده است (شیخی، ۲۰۵:۱۳۷۷). اندازه جمعیت از جمله اطلاعات زیربنایی می‌باشد، چرا که در تعیین و تخصیص منابع و میزان رشد نقش اساسی دارد (شیخی، ۱۴:۱۳۷۱) بدون تردید عوامل طبیعی در ثبات و تشکیل جمعیت مؤثر هستند. سلسله کوه‌ها، دریاها و دشت‌ها، جنگل‌های انبوه و وجود کارکردهای انسانی هر کدام به نحوی در پراکندگی و انسجام جماعات انسانی نقش دارند. اگر محیط طبیعی بر انسان و حرکات او حاکم است انسان نیز به نوبه خود بر زمین تسلط دارد.

عوامل طبیعی، سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و آداب و رسوم در انبوهی یا پراکندگی جمعیت مؤثرند (معزی، ۳۳:۱۳۷۱). تأثیر بر چگونگی توزیع جمعیت در سطح زمین بسیار دشوار و پیچیده است و به اقدامات طولانی و مستمری نیاز دارد. اعمال هر نوع سیاستی در این زمینه باید از استمرار و پویایی کافی برخوردار باشد. این سیاستگذاری باید بتواند ابعاد مختلف مسئله را در چارچوب منظمی در نظر آورد و به اقدامات متعدد و گوناگونی دست بزند (زنجانی، ۳۴:۱۳۷۱).

در سال ۱۳۸۵ جمعیت کل استان خراسان ۵/۳۴۴/۴۰۷ نفر بوده است که از این تعداد ۳/۸۳۸/۳۳۱ نفر جمعیت روستایی بوده است (مرکز بهداشت شهرستان مشهد).

بر اساس آمار مرکز آمار ایران - سرشماری نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵ جمعیت شهرستان کاشمر در سال ۱۳۸۵ برابر ۱۵۴۴۲۶ نفر بوده که از این تعداد ۱۵۰۸۶۵ نفر ساکن در نقاط روستایی بوده‌اند.

جدول ۱: مقایسه درصد جمعیت شهری و روستایی شهرستان کاشمر، سال‌های ۱۳۸۷ - ۱۳۸۲

سال	شهرستان (نفر)	شهری (نفر)	درصد	روستایی (نفر)	درصد
۱۳۸۲	۱۹۷۷۲۸	۹۰۳۵۹	۴۵/۶	۱۰۷۳۶۹	۵۴/۴
۱۳۸۷	۱۵۷۴۰۶	۹۳۱۷۵	۵۹/۲	۶۴۲۳۱	۴۰/۸

مأخذ: مرکز بهداشت شهرستان کاشمر سال ۱۳۹۰

پر جمعیت ترین روستاهای دهستان در سال ۱۳۸۵ روستای اوندرا با جمعیتی بالغ بر ۱۵۷۲ نفر بوده که در فاصله ۵۴ کیلومتری شمال شهر کاشمر واقع است و روستای داغی با ۲۱۵ نفر جمعیت، کم جمعیت‌ترین روستا را تشکیل می‌دهد. این روستا در فاصله ۸۴ کیلومتری شهر کاشمر می‌باشد.

توزیع جمعیت در روستاهای این دهستان توزیع یکسانی ندارد و عوامل متعدد جغرافیایی همچون، توپوگرافی، اقلیم، نوع خاک، میزان آب و نوع معیشت دهستان در توزیع آن مؤثر بوده است. نقاط روستایی این دهستان از تیپ کوهستانی و کوهستانی - جلگه‌ای می‌باشد و تأثیر عوامل طبیعی را در توزیع جمعیت نمی‌توان نادیده گرفت.

جدول ۲: تعداد جمعیت روستاهای دهستان تکاب از سال ۴۵ تا ۸۵

روستا	سال	۱۳۴۵	۱۳۵۵	۱۳۶۵	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۳۹۰ (خانه بهداشت)
اوندرا	۸۴۹	۱۱۵۸	۱۷۲۵	۱۸۵۱	۱۵۷۲	۱۵۶۸	
توندرا	۵۶۹	۶۹۰	۹۱۰	۹۶۹	۸۶۷	۸۴۷	
خضراآباد	۱۵۳	۲۱۳	۳۵۴	۳۶۰	۲۷۴	۲۰۰	
خضریبگ	۵۷۲	۷۴۱	۱۱۱۳	۱۳۳۴	۱۱۵۸	۹۶۰	
داغی	۲۱۰	۲۹۷	۳۰۷	۳۶۲	۲۱۵	۳۲۰	
ده میان	۵۷۴	۷۶۷	۱۱۱۷	۱۲۵۵	۸۴۳	۷۷۶	
سنجدک	۱۹۵	۲۹۳	۴۵۷	۴۳۰	۳۳۵	۳۰۰	
قصون	۳۰۲	۳۹۷	۶۰۴	۷۶۹	۴۹۶	۴۵۶	
جمع	۳۴۲۴	۴۵۵۶	۶۵۸۷	۷۳۳۰	۵۷۶۰	۵۴۲۷	

مأخذ: مرکز آمار ایران - مرکز بهداشت شهرستان و سرشماری نفوس و مسکن، سال‌های ۴۵-۵۵-۶۵-۷۵-۸۵

هرم سنی - جنسی

هرم سنی - جنسی عبارت است از هیستوگرام پراکندگی جنسی و سنی یک جمعیت (هاگت، ۲۴۸:۱۳۸۱). شیوه دیگری که برای مقایسه جمعیت‌ها به کار می‌رود از طریق استفاده از هرم جمعیت است که یک معیار گرافیکی می‌باشد. ترکیب سنی و جنسی جمعیت، هر کدام یک سابقه جمعیتی متفاوتی را نشان می‌دهد. از طریق گروه بندی بر روی دیاگرام‌ها، هرم‌ها، تأثیرات وقایعی چون افزایش فاحش تولد نوزادان، جنگ‌های کاهش دهنده جمعیت، کاهش‌های نرخ تولد و مهاجرت‌ها نشان داده می‌شوند. (بهنروز، ۱۴۶:۱۳۷۴).

با مراجعه به هرم سنی هر ناحیه جغرافیایی می توان ضریب هماهنگی دو جنس را نسبت به هم دریافت و با تناسب عددی گروه های سنی جوان، میانسال و سالخورده جمعیت، آشنا شد و شدت و ضعف حوادث تاریخی را که در جریان زمان بر جمعیت اثر گذاشته و در بدنه هرم ضایعاتی ایجاد نموده را ارزیابی و اثر آن را در پویایی و یا ایستایی جمعیت و بالاخره در روند کامل اقتصادی و جمعیتی ناحیه، آینده نگری کرد (فرید، ۱۳۷۸: ۳۵).

با توجه به جدول سنی دهستان تکاب مشاهده می شود که تراکم شدید جمعیت در طبقه سنی ۱۵ - ۳۴ سال وجود دارد و این به مفهوم جوانی جمعیت این دهستان تلقی می شود.

جدول ۳: مقادیر سنی جمعیت در دهستان تکاب سال ۱۳۸۵

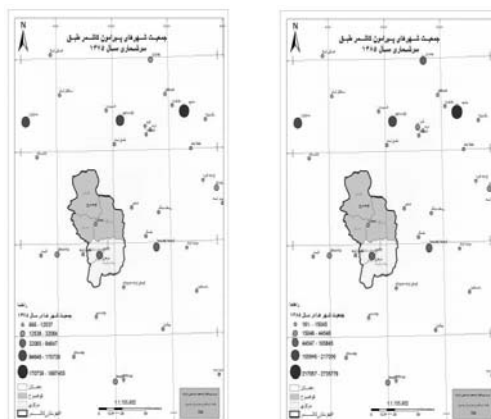
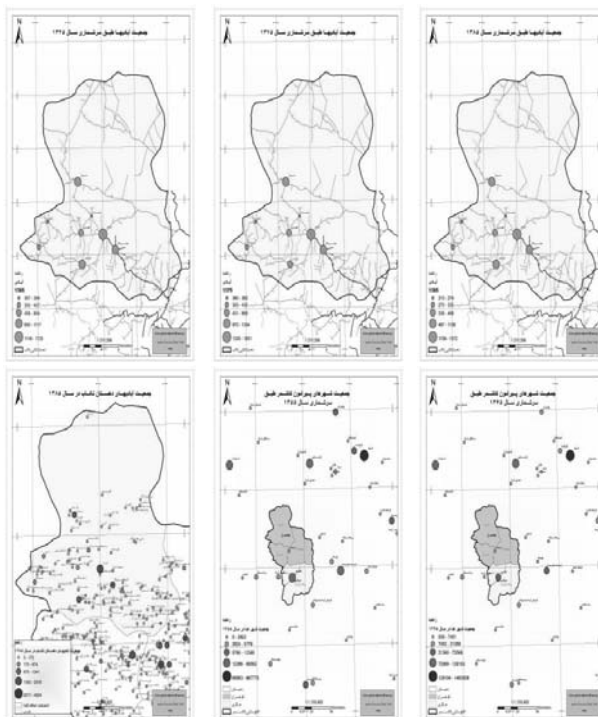
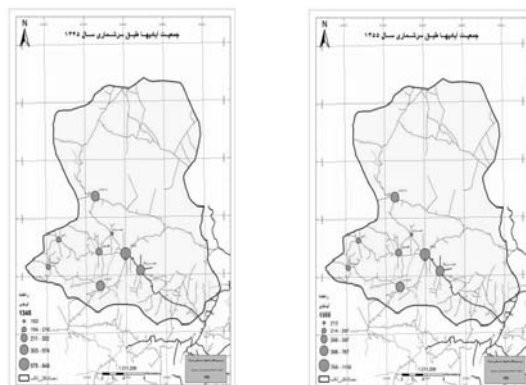
زن	مرد	گروه های سنی
۲۹۰	۲۷۵	۰-۴
۲۵۲	۲۰۱	۵-۹
۲۴۸	۲۹۶	۱۰-۱۴
۴۳۴	۴۳۵	۱۵-۱۹
۳۹۷	۳۸۷	۲۰-۲۴
۲۶۲	۲۰۳	۲۵-۲۹
۲۷۲	۲۰۲	۳۰-۳۴
۱۶۲	۱۰۱	۳۵-۳۹
۱۵۸	۱۱۸	۴۰-۴۴
۱۲۸	۱۱۲	۴۵-۴۹
۱۳۶	۷۹	۵۰-۵۴
۶۰	۵۷	۵۵-۵۹
۷۹	۷۳	۶۰-۶۴
۱۸۸	۱۵۵	+۶۵
۳۰۶۶	۲۶۶۴	جمع کل

مأخذ: مرکز آمار ایران - سرشماری نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵ و محاسبات نگارندگان

فعالیت عمده مردم دهستان تکاب کشاورزی و دامداری می باشد. در امر کشاورزی زراعت در اولویت اول و باغداری در رتبه دوم قرار دارد و گندم، جو، زعفران و بادام بیشترین سهم از درآمد کشاورزی را به خود اختصاص داده اند.

مردم دهستان تکاب علاوه بر کشاورزی به امر دامداری به صورت سنتی اشتغال دارند که سهم بسیار مهمی در معیشت و درآمد روستائیان دارد. چرای رمه های گوسفندی در مراتع و پسچر مزارع، به شیوه سنتی از رواج چشمگیری برخوردار است. علاوه بر فعالیت های دامداری و کشاورزی، فعالیت های خدماتی به صورت مهاجرت موقت و فصلی در بین نیروی جوان منطقه از رواج قابل ملاحظه ای برخوردار می باشد.

نقشه‌های ۳ تا ۱۲: بررسی تحولات جمعیتی منطقه در طی دهه‌های گذشته تا امروز

یافته‌های تحقیق

مقایسه درآمد بخش‌های مختلف اقتصادی دهستان به لحاظ درآمد زایی و اشتغالزایی:

درآمد زایی

رشد اقتصاد یک مکان مبتنی بر عملکرد و زیر بخش‌های مختلف موجود در آن ناحیه است. بررسی بخش‌های اقتصادی در روستاهای دهستان تکاب در اینجا مورد بررسی قرار می‌گیرد.

جدول ۴: مقایسه درآمد زایی بخش‌های مختلف اقتصاد در روستاهای دهستان تکاب سال ۱۳۹۰

روستا	درآمد خالص کشاورزی (ریال)	درآمد خالص صنعت (ریال)	درآمد خالص خدمات (ریال)	درآمد کل روستا از سه بخش اصلی اقتصادی (ریال)	درصد کشاورزی	درصد صنعت	درصد خدمات	تعداد خانوار	درآمد متوسط هر خانوار
اوندر	۱۶۱۹۲۶۰۰۰۰	۸۰۰۰۰۰۰۰	۸۴۶۰۰۰۰۰	۱۷۸۳۸۶۰۰۰۰۰	۹۰/۸	۴/۵	۴/۷	۴۰۳	۴۴۲۶۴۵۰۰
توندر	۸۷۵۰۴۰۰۰۰	۴۴۰۰۰۰۰۰	۴۰۲۰۰۰۰۰۰	۹۵۸۷۰۴۰۰۰۰	۹۱/۲	۴/۶	۴/۲	۲۲۱	۴۳۳۸۰۲۷۰
خضراباد	۴۱۵۳۱۱۰۰۰۰	۱۱۰۰۰۰۰۰۰	۳۷۲۰۰۰۰۰۰	۴۶۳۵۱۱۰۰۰۰	۸۹/۶	۲/۴	۸	۷۱	۶۵۲۸۳۲۳۰
خضریگ	۹۳۵۰۹۱۰۰۰۰	۶۱۰۰۰۰۰۰۰	۶۶۶۰۰۰۰۰۰	۱۰۶۲۶۹۱۰۰۰۰	۸۸	۵/۷	۶/۳	۳۰۷	۳۴۶۱۵۳۴۰
داغی	۷۲۱۹۵۱۵۰۰۰	۱۰۰۰۰۰۰۰۰	۴۳۸۰۰۰۰۰۰	۷۷۵۷۵۱۵۰۰۰	۹۳	۱/۳	۵/۷	۶۱	۱۲۷۱۷۲۳۷۰
ده میان	۶۰۱۷۱۱۰۰۰۰	۴۷۰۰۰۰۰۰۰	۴۳۲۰۰۰۰۰۰	۶۹۱۹۱۱۰۰۰۰	۸۷	۶/۳	۶/۲	۲۳۹	۲۸۹۵۰۲۵۰
سنجدک	۵۶۰۰۳۵۶۰۰۰	۱۱۰۰۰۰۰۰۰	۳۷۲۰۰۰۰۰۰	۶۰۸۲۳۵۶۰۰۰	۹۲	۱/۸	۶/۲	۹۵	۶۴۰۲۴۸۰۰
قصون	۵۶۷۵۱۹۵۰۰۰	۲۶۰۰۰۰۰۰۰	۵۹۴۰۰۰۰۰۰	۶۵۲۹۱۹۵۰۰۰	۸۶/۹	۴	۹/۱	۱۳۳	۴۹۰۹۱۶۹۱
دهستان تکاب	۶۲۹۵۳۸۳۶۰۰۰	۲۹۰۰۰۰۰۰۰	۴۱۲۲۰۰۰۰۰	۶۹۹۷۵۸۳۶۰۰۰	۹۰	۴/۱	۵/۹	۱۵۳۰	۴۵۷۴۵۸۴۰

مأخذ: تحقیقات میدانی و محاسبات نگارندگان سال ۱۳۹۰

بخش اعظم درآمد روستائیان از کشاورزی با ۹۰ درصد و کمترین سهم از درآمد مربوط به بخش صنعت با ۴/۱ درصد و بخش خدمات ۵/۹ درصد می‌باشد.

درآمد خالص از بخش کشاورزی ۶۲/۹۵۳/۸۳۶/۰۰۰ ریال می‌باشد. البته باید در نظر داشته باشیم که درآمد کشاورزی در سال ۱۳۸۷ به خاطر اوج گرفتن و چند برابر شدن قیمت زعفران یعنی ۴۰/۰۰۰/۰۰۰ ریال برای هر کیلوگرم بیشتر از حد معمول بوده و این قیمت و درآمد مقطعی می‌باشد. درآمد بخش صنعت ۲/۹۰۰/۰۰۰/۰۰۰ ریال و درآمد خالص از بخش خدمات ۴/۱۲۲/۰۰۰/۰۰۰ ریال می‌باشد. که در مجموع مبلغ ۶۹/۹۷۵/۸۳۶/۰۰۰ ریال درآمد روستائیان منطقه تکاب از سه بخش اصلی اقتصادی را تشکیل داده است. تعداد خانوار در این دهستان ۱۵۳۰ خانوار می‌باشد و درآمد متوسط هر خانوار در دهستان ۴۵/۷۳۵/۸۴۰ ریال می‌باشد.

اشتغال‌زایی

- اشتغال ایجاد شده از مجموع فعالیت‌ها

جدول ۵: اشتغال ایجاد شده از مجموع فعالیت‌های اقتصادی در دهستان تکاب سال ۱۳۹۰

مجموع اشتغال ایجاد شده	اشتغال ایجاد شده از خدمات	اشتغال ایجاد شده از صنعت	اشتغال ایجاد شده از کشاورزی				روستا
			طیور	دامداری	باغداری	زراعت	
۱۱۵۰	۳۹	۸۰	۱	۱۱۳	۱۵۵	۷۶۲	اوندر
۵۲۲	۱۷	۴۴	۱	۷۱	۱۳۷	۲۵۲	توندر
۲۰۰/۵	۱۶	۱۱	۰/۵	۳۸	۳۲	۱۰۳	خضرآباد
۶۴۰/۵	۲۹	۶۱	۰/۵	۷۰	۱۹۹	۲۸۱	خضریبگ
۴۸۶/۵	۱۹	۱۰	۰/۵	۴۵	۵۳	۳۵۹	داغی
۲۵۶/۵	۲۰	۴۷	۰/۵	۶۴	۲	۱۲۳	ده میان
۳۳۸/۵	۱۶	۱۱	۰/۵	۴۳	۱۵	۲۵۳	سنجدک
۲۸۰	۲۶	۲۶	۱	۵۰	۲۵	۱۵۲	قصون
۳۸۷۴/۵	۱۸۲	۲۹۰	۵/۵	۴۹۴	۶۱۸	۲۲۸۵	کل دهستان

مأخذ: تحقیقات میدانی و محاسبه‌های نگارندگان سال ۱۳۹۰

بررسی‌ها نشان می‌دهد که در کل دهستان از همه بخش‌های اقتصادی ۳۸۷۴/۵ شغل ایجاد شده است. بیشترین شغل در قسمت کشاورزی و کمترین شغل در بخش خدمات ایجاد شده که روستای اوندر با ۱۱۵۰ شغل ایجاد شده از بخش‌های مختلف اقتصادی بیشترین شغل را به خود اختصاص داده است. کمترین شغل ایجاد شده از بخش‌های مختلف اقتصادی مربوط به روستای خضرآباد با ۲۰۰/۵ شغل می‌باشد.

خدمات زیربنایی و توزیع آن در سطح دهستان

هدف از بررسی تأسیسات و امکانات خدماتی در روستاها، شناسایی کمبودها و نهادهای خدماتی و امکانات زیر ساختمانی در جهت رفع محرومیت منطقه می‌باشد. از آنجا که برخورداری کلیه آبادی‌ها از امکانات مختلف خدماتی ندارد، توسعه امکانات زیربنایی مانند راه‌های ارتباطی، قابلیت دسترسی، جمعیت آبادی‌های محروم را به آبادی‌های برخوردار افزایش داده و ضریب رضایت از زندگی در روستا را افزون خواهد کرد.

یکی از علل مهاجرت نگاه روستایی به زندگی بهتر و برخورداری از مظاهر پیشرفت همچون، برق، وسایل ارتباط جمعی وسایل نقلیه و سرانجام آینده نگری برای فرزندان خود می‌باشد.

با توجه به بررسی‌های انجام شده در دهستان تکاب مشاهده می‌شود که در مقطع ابتدایی ۱۰۰ درصد روستاها و در مقطع راهنمایی ۶۲/۵ درصد از روستاها و در مقطع دبیرستان ۱۲/۵ درصد از روستاها یعنی فقط روستای اوندر، از خدمات آموزشی بهره‌مندند.

از نظر خدمات سیاسی، اداری و انتظامی در دهستان تکاب شورای اسلامی و دهیاری در تمام روستاها فعالیت می‌کنند. در کل منطقه پاسگاه نیروی انتظامی وجود ندارد و از ۸ روستا ۵ روستا از شرکت تعاونی روستایی

برخوردارند. خدمات بهداشتی و درمانی در دهستان تکاب بدین صورت می‌باشد که ۷۵ درصد روستاها از خانه بهداشت برخوردارند. پزشک فقط در مرکز دهستان یعنی روستای اوندر می‌باشد. دامپزشک در کل منطقه موجود نمی‌باشد و همه روستاها از حمام بهداشتی برخوردارند.

روستاهای این دهستان دارای آب لوله کشی و برق می‌باشند ولی همه روستاها از امکان گازکشی بی‌بهره‌اند. همه روستاهای منطقه تکاب دسترسی به تلفن ثابت دارند. ۶۲/۵ درصد از روستاهای دسترسی به تلفن همراه دارند. کلیه روستاها از وسیله نقلیه عمومی برخوردارند.

راه‌های ارتباطی این منطقه بدین شرح می‌باشد: ۳۷/۵ درصد از روستاها دارای جاده و راه آسفالت و ۶۲/۵ درصد روستاها دارای راه شوسه می‌باشند. دورترین روستاها به مرکز شهرستان، روستای سنجدک با مسافت ۸۰ کیلومتری و نزدیک‌ترین روستا به مرکز شهرستان، روستای خضریگ با ۵۰ کیلومتر فاصله می‌باشد.

این دهستان در بخش خدمات فرهنگی و ورزشی، دارای خدمات بسیار محدود و ابتدایی می‌باشد، به طوری که کتابخانه در این منطقه وجود ندارد و امکانات ورزشی هم خیلی ضعیف می‌باشد که در این زمینه باید برنامه‌ریزی بیشتری صورت گیرد.

جدول ۶: توزیع امکانات آموزشی و میزان برخورداری روستاهای دهستان تکاب ۱۳۹۰

نام روستا	دبستان	راهنمایی	دبیرستان
اوندر	*	*	*
توندر	*	*	-
خضراآباد	*	-	-
خضریگ	*	*	-
داغی	*	-	-
ده میان	*	*	-
سنجدک	*	-	-
قصون	*	*	-
درصد	۱۰۰	۶۲/۵	۱۲/۵

مأخذ: اداره آموزش و پرورش کوه سرخ سال ۱۳۹۰

جدول ۷: توزیع خدمات اداری، سیاسی، انتظامی و میزان برخورداری روستاهای دهستان تکاب ۱۳۹۰

روستا	شرکت تعاونی روستایی	پاسگاه نیروی انتظامی	پایگاه مقاومت بسیج	شورای اسلامی	دهیاری
اوندر	*	-	*	*	*
توندر	*	-	*	*	*
خضراآباد	-	-	*	*	*
خضریگ	*	-	*	*	*
داغی	-	-	*	*	*
ده میان	*	-	*	*	*
سنجدک	-	-	*	*	*
قصون	*	-	*	*	*
درصد	۶۲/۵	۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰

مأخذ: تحقیقات میدانی نگارندگان

جدول ۸: توزیع خدمات بهداشتی و درمانی و میزان برخورداری روستاهای دهستان تکاب ۱۳۹۰

روستا	حمام	مرکز بهداشت	داروخانه	خانه بهداشت	زایشگاه	پزشک	دندان پزشک	بیمار	بهداشتیاری	بهورز	دامپزشک
اوندر	*	*	*	*	-	*	-	*	*	*	-
توندر	*	-	-	*	-	-	-	-	-	*	-
خضراآباد	*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
خضربیگ	*	-	-	*	-	-	-	-	-	*	-
داغی	*	-	-	*	-	-	-	-	-	*	-
ده میان	*	-	-	*	-	-	-	-	*	*	-
سنجدک	*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
قصون	*	-	-	*	-	-	-	-	-	*	-
درصد	۱۰۰	۱۲/۵	۱۲/۵	۷۵	۰	۱۲/۵	۰	۱۲/۵	۲۵	۷۵	۰

مأخذ: تحقیقات میدانی نگارندگان

جدول ۹: توزیع امکانات برق، آب، گاز و میزان برخورداری روستاهای دهستان تکاب ۱۳۹۰

روستا	برق	آب لوله کشی	لوله کشی گاز
اوندر	*	*	-
توندر	*	*	-
خضراآباد	*	*	-
خضربیگ	*	*	-
داغی	*	*	-
ده میان	*	*	-
سنجدک	*	*	-
قصون	*	*	-
درصد	۱۰۰	۱۰۰	۰

مأخذ: تحقیقات میدانی نگارندگان

جدول ۱۰: توزیع امکانات مخابرات و ارتباطات و میزان برخورداری روستاهای دهستان تکاب ۱۳۹۰

روستا	صندوق پست	دفتر پستی	دفتر مخابرات	دسترس‌ی به تلفن ثابت	دسترس‌ی به تلفن همراه	دسترس‌ی به اینترنت	وسیله نقلیه عمومی	روزنامه و مجله	جمع
اوندر	*	*	*	*	*	*	*	-	۷
توندر	*	-	*	*	-	*	*	-	۵
خضراآباد	-	-	-	*	*	-	*	-	۳
خضربیگ	*	-	*	*	*	*	*	-	۶
داغی	*	-	*	*	-	*	*	-	۵
ده میان	*	*	*	*	*	*	*	-	۷
سنجدک	-	-	-	*	-	-	*	-	۲
قصون	*	*	*	*	*	*	*	-	۷
درصد	۷۵	۳۷/۵	۷۵	۱۰۰	۶۲/۵	۷۵	۱۰۰	۰	

مأخذ: تحقیقات میدانی نگارندگان

جدول ۱۱: وضعیت راه‌های روستایی در دهستان تکاب ۱۳۹۰

روستا	آسفالت	شوسه	خاکی	آسفالت به کیلومتر از مرکز بخش	فاصله تا مرکز دهستان به کیلومتر	فاصله تا مرکز بخش به کیلومتر	فاصله تا شهرستان به کیلومتر
اوندر	*	-	-	۲۴	مرکز دهستان	۲۴	۵۴
توندر	-	*	-	۲۸	۱۱	۳۵	۶۵
خضراآباد	-	*	-	۲۶	۶	۳۰	۶۰
خضربیگ	*	-	-	۲۰	۴	۲۰	۵۰
داغی	-	*	-	۳۰	۱۶	۴۰	۷۰
ده میان	-	*	-	۲۶	۱۵	۳۹	۶۹
سنجدک	-	*	-	۳۰	۲۶	۵۰	۸۰
قصون	*	-	-	۳۰	۶	۳۰	۶۰
درصد	۳۷/۵	۶۲-۵	-	-	-	-	-

مأخذ: تحقیقات میدانی نگارندگان

بررسی روند مهاجرت

جمعیت دهستان تکاب از سال ۱۳۵۵ تا ۱۳۶۵ رو به افزایش شدید می‌باشد. از سال ۱۳۶۵ تا ۱۳۷۵ روند افزایش جمعیت رو به کاهش می‌باشد بطوری که در روستای سنجدک نرخ رشد منفی یعنی $۰/۶-$ درصد را مشاهده می‌کنیم. این روند از سال ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۵ خیلی کاهش پیدا می‌کند و تمام روستاها نرخ رشد منفی را تجربه می‌کنند. کمترین نرخ رشد متعلق به روستای قصون با $۴/۳-$ درصد و بیشترین نرخ رشد متعلق به روستای اوندر با $۱/۲-$ درصد می‌باشد. این ارقام، نشانگر مهاجرت خیلی زیاد از منطقه است که قابل تأمل نیز می‌باشد.

جدول ۱۲: آمار مهاجرین روستاهای دهستان تکاب طی سال‌های ۱۳۸۵-۱۳۷۵

روستا	جمعیت روستا در سال ۱۳۸۵ به نفر	کل مهاجرین		مهاجرین اصلی		مهاجرین تبعی		درصد مهاجرین نسبت به کل جمعیت
		تعداد (نفر)	درصد	تعداد (نفر)	درصد	تعداد (نفر)	درصد	
اوندر	۱۵۷۲	۲۷۹	۱۷/۹	۶۹	۲۴/۷	۲۱۰	۷۵/۳	۱۷/۷
توندر	۸۶۷	۱۰۲	۶/۵	۲۰	۱۹/۶	۸۲	۸۰/۴	۱۱/۸
خضراآباد	۲۸۴	۷۶	۴/۹	۱۷	۲۲/۷	۵۹	۷۷/۳	۲۶/۸
خضربیگ	۱۱۵۸	۱۷۶	۱۱/۳	۴۷	۲۶/۷	۱۲۹	۷۳/۳	۱۵/۲
داغی	۲۱۵	۱۴۷	۹/۴	۳۰	۲۰/۴	۱۱۷	۷۹/۶	۶۸/۴
ده میان	۸۴۳	۴۱۲	۲۶/۴	۸۶	۲۰/۸	۳۲۶	۷۹/۲	۴۸/۹
سنجدک	۳۳۵	۹۵	۶/۱	۲۷	۲۸/۴	۶۸	۷۱/۶	۲۸/۴
قصون	۴۹۶	۲۷۳	۱۷-۵	۶۷	۲۴/۵	۲۰۶	۷۵/۵	۵۵
کل دهستان	۵۷۷۰	۱۵۶۰	۱۰۰	۳۶۳	۲۳/۲۷	۱۱۹۷	۷۶/۷۳	۲۷

مأخذ: پرسشنامه و تحقیقات میدانی نگارنده ۱۳۹۰

حجم و نوع مهاجرت

اصولاً مهاجران دهستان تکاب از دو دسته تشکیل شده‌اند:

(۱) مهاجران اصلی که اکثراً سرپرست خانوار هستند.

(۲) مهاجران تبعی که اعضای خانواده به تبعیت از سرپرست خانواده مهاجرت کرده‌اند.

از روستاهای مورد مطالعه طی سال‌های ۱۳۷۵ الی ۱۳۸۵ تعداد ۱۵۶۰ نفر مهاجرت کرده‌اند که از این تعداد ۲۳/۲۷ درصد یعنی ۳۶۳ نفر اصلی و بقیه یعنی ۷۶/۷ درصد آنها تبعی هستند که ۱۱۹۷ نفر را در بر می‌گیرد. همان طور که در بالا گفته شد سهم مهاجران تبعی بیشتر از مهاجران اصلی است و درصد بیشتری را به خود اختصاص داده‌اند. این درصد در روستای توندلر بیشتر و در روستای سنجدک کمتر به چشم می‌خورد (به ترتیب ۸۰/۴ درصد و ۷۱/۶ درصد).

روستای داغی با ۶۸/۴ درصد و ده میان با ۴۸/۹ درصد از مهاجران نسبت به کل جمعیت روستا دارای بیشترین درصد مهاجر فرستی می‌باشند که عدم دسترسی به نهادهای خدماتی و همچنین از همه مهمتر اشتغال تأثیر بسیار زیادی را در این عامل گذاشته است.

جدول ۱۳: توزیع فراوانی تعداد مهاجر از اعضای خانوار در دهستان تکاب

تعداد اعضای خانوار	فراوانی	درصد
۱ نفر	۱۰	۶/۷
۲ نفر	۴۴	۲۹/۳
از ۳ تا ۵ نفر	۷۴	۴۹/۳
از ۶ تا ۹ نفر	۲۱	۱۴
بیشتر از ۱۰ نفر	۱	۰/۷
جمع	۱۵۰	۱۰۰

مأخذ: تحقیقات میدانی نگارندگان از طریق پرسشنامه

جدول ۱۴: توزیع فراوانی وضعیت تأهل مهاجرین در روستاهای دهستان تکاب

وضعیت تأهل	فراوانی	درصد
مجرد	۳۲	۲۱/۳
متأهل	۱۱۸	۷۸/۸
جمع	۱۵۰	۱۰۰

مأخذ: تحقیقات میدانی نگارندگان از طریق پرسشنامه

جدول ۱۵: توزیع فراوانی شغل مهاجرین قبل از مهاجرت در روستاهای دهستان تکاب

درصد	فراوانی	شغل مهاجرین قبل از مهاجرت
۵/۳	۸	کارگر ساده
۶	۹	قالیباف
۱۴/۷	۲۲	دامدار
۴۲/۷	۶۴	کشاورز
۲	۳	کارمند
۴	۶	راننده
۶	۹	محصل
۱۹/۳	۲۹	بیکار
۱۰۰	۱۵۰	جمع

مأخذ: تحقیقات میدانی نگارندگان از طریق پرسشنامه

جدول ۱۶: توزیع فراوانی شغل مهاجرین بعد از مهاجرت

درصد	فراوانی	شغل بعد از مهاجرت
۶	۹	قالیباف
۲	۳	کشاورز
۲۷/۳	۴۱	کارگر ساده
۱۸	۲۷	راننده
۳/۳	۵	تعمیرکار
۱۴/۷	۲۲	کارمند
۱۷/۳	۲۶	مغازه دار
۲	۳	محصل
۴/۷	۷	بیکار
۴/۷	۷	سایر
۱۰۰	۱۵۰	جمع

مأخذ: تحقیقات میدانی نگارندگان از طریق پرسشنامه

جدول ۱۷: توزیع فراوانی مقصد مهاجرین دهستان تکاب

درصد	فراوانی	مقصد
۱۴/۷	۲۲	روستاهای اطراف کاشمر
۵۲	۷۸	شهر کاشمر
۲۲/۷	۳۴	شهر مشهد
۱۰/۶	۱۶	سایر نقاط
۱۰۰	۱۵۰	جمع

مأخذ: تحقیقات میدانی نگارندگان از طریق پرسشنامه

جدول ۱۸: توزیع فراوانی سن سرپرست خانوار در دهستان تکاب

درصد	فراوانی	سن سرپرست خانوار
۱۱/۳	۱۷	کمتر از ۲۴ سال
۳۸	۵۷	از ۲۵ تا ۳۴ سال
۲۳/۳	۳۵	از ۳۵ تا ۴۳ سال
۱۶/۷	۲۵	از ۴۵ تا ۵۴ سال
۶/۷	۱۰	از ۵۵ تا ۶۴ سال
۴	۶	بیشتر از ۶۵ سال
۱۰۰	۱۵۰	جمع

مأخذ: تحقیقات میدانی نگارندگان از طریق پرسشنامه

جدول ۱۹: توزیع فراوانی تحصیلات سرپرست خانوار در دهستان تکاب

تحصیلات سرپرست خانوار	فراوانی	درصد
بی‌سواد	۴۹	۳۲/۷
ابتدایی	۳۵	۲۳/۳
راهنمایی	۲۲	۱۴/۷
دیپلم و تحصیلات دبیرستانی	۳۰	۲۰
فوق دیپلم	۲	۱/۳
لیسانس و بالاتر	۱۲	۸
جمع	۱۵۰	۱۰۰

مأخذ: تحقیقات میدانی نگارندگان از طریق پرسشنامه

روش برآورد میزان مهاجرت در منطقه

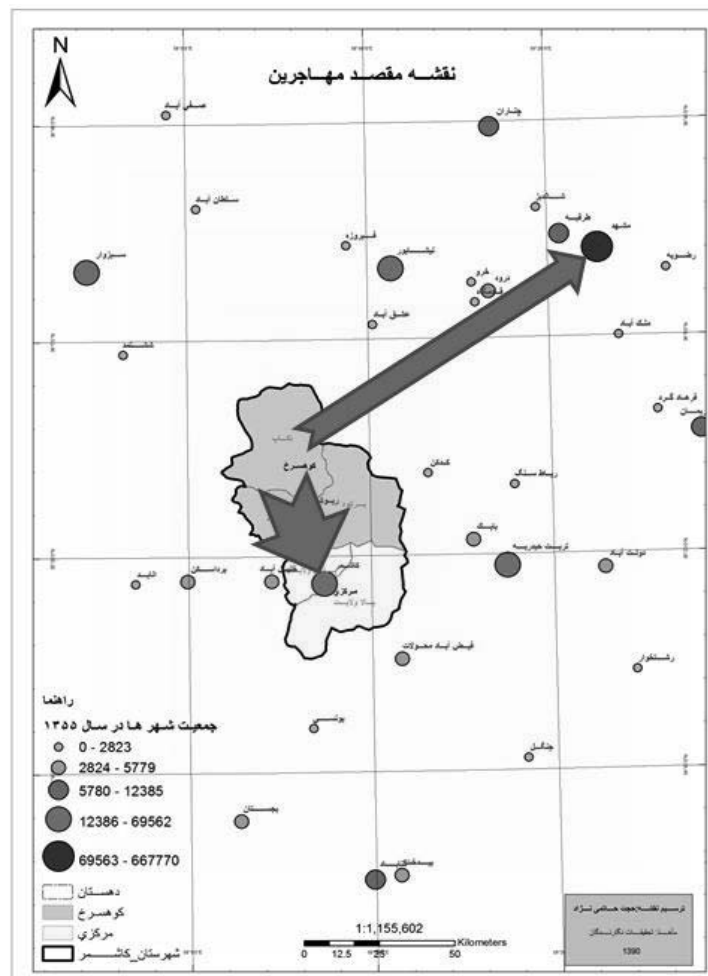
جدول ۲۰: روش برآورد میزان مهاجرت در منطقه

$(1/n)\Delta Pmig/p$	$(1/n)\Delta Pmig$	$\Delta Pmig$	۱۳۹۰ (خانه بهداشت)	جمعیت سال ۹۰ براساس نرخ رشد	نرخ رشد ده ساله	۱۳۸۵	۱۳۷۵	سال
								روستا
۱/۶۷	۲۵/۲	۱۲۶	۱۵۶۸	۱۴۴۲	-۱/۷	۱۵۷۲	۱۸۵۱	اوندر
۰/۸۳۱	۶/۲	۳۱	۸۴۷	۸۱۶	-۱/۲	۸۶۷	۹۶۹	توندر
۴/۷	۹/۴	۴۷	۲۰۰	۲۴۷	-۲/۷	۲۷۴	۳۶۰	خضراآباد
۲/۳۵۴	۲۲/۶	۱۱۳	۹۶۰	۱۰۷۳	-۱/۵	۱۱۵۸	۱۳۳۴	خضربیگ
۹/۶۸۷	۳۱	۱۵۵	۳۲۰	۱۶۵	-۵/۱	۲۱۵	۳۶۲	داغی
۲/۲۱۶	۱۷/۲	۸۶	۷۷۶	۶۹۰	-۳/۹	۸۴۳	۱۲۵۵	ده میان
۰/۳۳۳	۱	۵	۳۰۰	۲۹۵	-۲/۵	۳۳۵	۴۳۰	سنجدک
۲/۵۴۳	۱۱/۶	۵۸	۴۵۶	۳۹۸	-۴/۳	۴۹۶	۷۶۹	قصون

آزمون فرضیه‌ها

سنجش اعتبار فرضیه‌ها یک اقدام قاطع و حساس است. اساساً فرضیه‌ها را از طریق سازگاری با مشاهده و همچنین تعداد دفعاتی که با حقایق سازگار می‌باشند، مورد آزمایش قرار می‌دهیم. در واقع می‌توان گفت که یک فرضیه شامل قسمتی از مسیری است که آغاز و پایان آن در وقایع و تجارب ما از آنها خلاصه می‌شود. بنابراین خواهیم توانست یک فرضیه را در برابر تجربه و روابط موجود اثبات شده مورد آزمایش قرار دهیم. بنابر اهمیت فرضیه‌ها و سنجش صحت و سقم آنها، فرضیات زیر را که اساس تحقیق را تشکیل داده است، مورد آزمایش قرار می‌دهیم (بهفروز، ۱۱۷: ۱۳۷۸ و ۱۱۸).

بنابراین ما به منظور آزمون فرضیات تحقیق، به اثبات یا رد فرضیات عنوان شده در ذیل بر اساس مطالعات انجام شده قبلی می‌پردازیم.

نقشه ۱۳: مقصد مهاجرین

عوامل تعیین کننده مهاجرت در دهستان تکاب

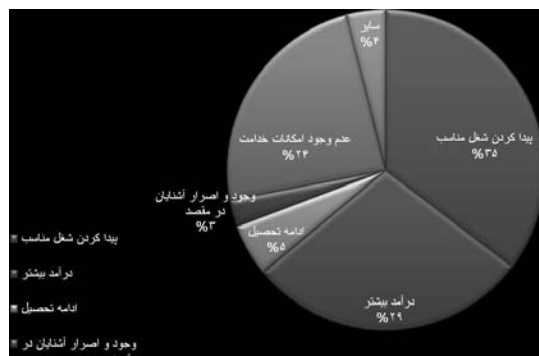
- بطور کلی عوامل تعیین کننده مهاجرت در دهستان را می توان به صورت زیر بیان کرد:
- عوامل اقتصادی نظیر درآمد پایین و بیکاری
 - آثار ناشی از تغییرات شرایط طبیعی منطقه مورد مطالعه نظیر خشکسالی، سرمازدگی و غیره
 - کمبود خدمات و امکانات رفاهی در روستاهای مورد مطالعه
 - ناامنی منطقه هر چند بصورت مقطعی توسط اشرار
 - اختلافات قومی و فامیلی
 - تشویق و اصرار از سوی آشنایان که قبلاً مهاجرت کرده اند و در مقصد می باشند
 - ادامه تحصیل و بهبود مسایل فرهنگی و اجتماعی
 - جاذبه های شدید شهری

سنجش فرضیه‌ها

جدول ۲۱: توزیع فراوانی علت مهاجرت در روستاهای دهستان تکاب

درصد	فراوانی	
۳۵/۳	۵۳	پیدا کردن شغل مناسب
۲۸/۷	۴۳	درآمد بیشتر
۵/۳	۸	ادامه تحصیل
۲/۷	۴	وجود و اصرار آشنایان در مقصد
۲۴	۳۶	عدم وجود امکانات خدمات
۴	۶	سایر
۱۰۰	۱۵۰	جمع

نمودار ۱: علت مهاجرت در روستاهای دهستان تکاب

مأخذ: تحقیقات میدانی نگارنده از طریق پرسشنامه

آزمون فرضیه اول

عوامل اقتصادی نظیر اشتغال و افزایش درآمد از جمله عوامل مؤثر در مهاجرت‌های روستایی منطقه می‌باشد. در نخستین فرضیه این تحقیق «عوامل اقتصادی نظیر درآمد پایین و بیکاری» در دهستان تکاب از مهمترین عوامل مهاجرت بشمار می‌رود. با توجه به پرسشگری‌ها و جداول مندرج در صفحات گذشته بیشترین درصد مهاجرین را کسانی تشکیل می‌دهند که یا در جستجوی درآمد بیشتر هستند و یا بیکاران موجود در دهستان می‌باشند. دهستان مذکور در قسمت شمالی شهرستان کاشمر قرار دارد و شغل اکثر مردم کشاورزی و دامداری می‌باشد و در منطقه هیچ نوع صنایع غیر خانگی که بتواند برای مردم ایجاد اشتغال کند احداث نشده است و از طرفی فعالیت‌های کشاورزی به خاطر مشکلات ناشی از تغییرات شرایط طبیعی مثل خشکسالی‌های پیاپی و سرمازدگی‌های اخیر و سالهای کم آبی و... نیز دچار مشکلاتی شده و با توجه به اینکه شغل اصلی مردم به مخاطره افتاده است عده کثیری در روستاها بیکار هستند.

با توجه به نتایج به دست آمده، ۳۵/۳ درصد از پاسخ دهندگان بیکاری را عامل اصلی مهاجرت خود دانسته‌اند و ۲۸/۷ درصد درآمد بیشتر را عامل مهاجرت خود اعلام کردند که در مجموع ۶۴ درصد پاسخ دهندگان عوامل

اقتصادی را مهمترین عامل مهاجرت اعلام کرده‌اند که این رقم قابل توجه و کاملی می‌باشد و در نتیجه این فرضیه که عامل اصلی مهاجرت در دهستان تکاب بیکاری و درآمد پایین است به اثبات می‌رسد.

آزمون فرضیه دوم

۲- کمبود خدمات و امکانات رفاهی نیز از جمله عواملی است که زمینه مهاجرت روستائیان را فراهم نموده است. در بررسی علت‌های مهاجرت روستایی در دهستان تکاب کمبود خدمات و امکانات رفاهی از جمله عوامل مهم در تشدید مهاجرت‌ها می‌باشد. با توجه به نتایج جدول ۲۱، ۲۴ درصد از مهاجرین عامل مهاجرتشان را کمبود امکانات رفاهی و خدماتی اعلام نموده‌اند. با توجه به اینکه دهستان تکاب در منطقه کوهستانی کوهسرخ قرار گرفته و نسبتاً سردتر از بقیه مناطق کاشمر می‌باشد از امکان داشتن گاز شهری محروم و زمستان‌های سختی را می‌گذرانند، همچنین عدم وجود آب آشامیدنی سالم و همچنین امکان کم تحصیل در مقاطع غیر از دبیرستان (در کل دهستان فقط روستای اوندور دبیرستان دارد) و بقیه روستاها از این امکان محرومند، که یا باید ترک تحصیل کنند و یا برای ادامه تحصیل به مناطق شهری مهاجرت کنند و در همانجا به ادامه تحصیل بپردازند و نیز کمبود امکانات فرهنگی-ورزشی و نهایتاً امکانات رفاهی و خدماتی نامناسب هم جزء عوامل مهم مهاجرت مردم این منطقه بشمار می‌آید. بنابراین فرضیه دوم یعنی کمبود خدمات و امکانات رفاهی نیز از جمله عواملی است که زمینه مهاجرت روستائیان را فراهم نموده است و مورد تأیید قرار می‌گیرد.

جدول ۲۲: رابطه بین مهاجرت سالانه هر روستا با سایر عوامل تأثیرگذار

روستا	درآمد متوسط هر خانوار در سال (ریال)	درصد کشاورزان	درصد صنعت	فاصله تا شهرستان به کیلومتر	تعداد مهاجرت در سال
اوندور	۴۴۲۶۴۵۰۰	۸/۹۰	۵	۵۴	۲۵/۲
توندر	۴۳۳۸۰۲۷۰	۲/۹۱	۴/۶	۶۵	۶/۲
خضرآباد	۶۵۲۸۳۲۳۰	۶/۸۹	۲/۴	۶۰	۹/۴
خضربیگ	۳۴۶۱۵۳۴۰	۸۸	۵/۷	۵۰	۲۲/۶
داغی	۱۲۷۱۷۲۳۷۰	۹۳	۱/۳	۷۰	۳۱
ده میان	۲۸۹۵۰۲۵۰	۸۷	۶/۳	۶۹	۱۷/۲
سنجدک	۶۴۰۲۴۸۰۰	۹۲	۱/۸	۸۰	۱
قصون	۴۹۰۹۱۶۹۱	۹/۸۶	۴	۶۰	۱۱/۶

محاسبه ضریب همبستگی بین مهاجرت با سایر عوامل تأثیرگذار

همبستگی بین درآمد روستائیان و مهاجرت سالانه 0.34221647

همبستگی مستقیم ناقص

همبستگی بین درصد کشاورزان هر روستا و مهاجرت سالانه -0.0161161

همبستگی معکوس ناقص

همبستگی بین درصد شاغلین بخش صنعت هر روستا و مهاجرت سالانه 0.14949306

همبستگی مستقیم ناقص

همبستگی بین فاصله تا مرکز شهرستان در هر روستا با مهاجرت سالانه -0.4298552

همبستگی معکوس ناقص

ارایه راهکارها و پیشنهادها

از عوامل مهم مهاجرت در دهستان تکاب، بیکاری و پایین بودن درآمد می باشد که در آزمون فرضیات مورد تأیید قرار گرفت. اگر دولت و مسئولین با برنامه‌ریزی‌های مناسب بتوانند زمینه‌های رشد اقتصادی را در منطقه فراهم نمایند، دیگر کسی حاضر به مهاجرت و ترک دیار خود نمی‌شود. چرا که مردم روستا به حداقل‌های زندگی نیز قانع هستند و به زندگی ماشینی در شهرها زیاد علاقه نشان نمی‌دهند. لذا برای نگه داشتن مردم در روستاها بایستی اول مشکلات مردم را شناسایی کرد سپس به برنامه‌ریزی برای حل مشکلات آنان اقدام نمود. در دهستان تکاب علاوه بر مشکلات عمده اقتصادی و بیکاری یکی دیگر از مشکلاتی که مردم با آن مواجه هستند، کمبود امکانات خدماتی رفاهی می‌باشد. که این مشکل را هم با توجه بیشتر و برنامه‌ریزی مسئولین و ارائه امکانات به این منطقه تا حدی می‌توان حل نموده، از مهاجرت آن‌ها جلوگیری به عمل آورد و مردم را تشویق به ماندن در روستا کرد. این عمل زمانی تحقق پیدا می‌کند که دولت قبل از هرگونه اقدام و ارایه راهکار نظر روستائیان را نیز جویا شود و با مشورت آنان کاری انجام گیرد. در طول مدت تحقیق که نگارنده با اعضاء شورای اسلامی و دهیاری روستاهای دهستان در ارتباط بوده است مشکلات زیادی را بصورت ذیل مطرح نموده‌اند که به شرح آنها می‌پردازیم:

- تلاش در جهت کاهش نابرابری‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بین شهر و روستا و توسعه متعادل و متوازن همه فضاها و تحقق عدالت اجتماعی و اقتصادی

- از بین بردن واسطه‌ها و دلالت از روستا از طریق ایجاد مراکز خرید در نواحی روستایی و حمایت کشاورزان در جهت خرید تضمینی محصولات آنها
- ایجاد مشاغل غیر کشاورزی از طریق گسترش فعالیت‌های صنایع کوچک و کارگاهی، صنایع تبدیلی وابسته به مواد اولیه کشاورزی و بطور خلاصه صنعتی کردن روستا
- احداث دامداری صنعتی با توجه به توان منطقه در اطراف روستاها و اراضی دیم مجاور
- یکپارچگی اراضی کشاورزی و جلوگیری از خرد شدن آنها از طریق ایجاد و تأسیس و گسترش شرکت‌های تعاونی تولید در جهت بالابردن اشتغال
- آموزش نیروی انسانی در گروه‌های سنی جوانان، بزرگسالان و زنان و مرتبط با مشاغل آنها و تلفیق آموزش‌های نوین با دانش بومی و محلی
- ایجاد مؤسسه‌های بیمه‌گری محصولات کشاورزی و دامی که میزان خسارت ناشی از حوادث احتمالی را تقبل بنمایند
- آشنا نمودن دهیاران با وظایفشان و تشویق جهت سازماندهی مشکلات روستا اعم از جمع‌آوری به موقع زباله‌ها، روشنایی معابر، شن‌ریزی‌های معابر،....
- جهت تسهیل رفت و آمد دانش‌آموزان به روستاهای همجوار و شهر خصوصاً در فصول سرد سال، فراهم نمودن وسیله نقلیه دانش‌آموزی در روستاهایی که دارای شرایط خاص هستند از طرف ادارات دولتی مربوطه
- افزایش آگاهی مردم نسبت به فواید طرح‌های آبخیزداری و آبخون‌داری و کشت گیاهان دارویی سازگار با اقلیم منطقه مقاوم با کم‌آبی بصورت دیم و حفاظت از آب و خاک.
- تغییر الگوی کشت گیاهان زراعی به گیاهان باغی با توجه به کمبود آب در منطقه
- ارائه خدمات به روستاها بر اساس ضوابط تعیین شده و بر اساس قانون و پرهیز از هر گونه سلیقه‌گرایی
- ایجاد هماهنگی و انسجام بیشتر بین ادارات در ارائه خدمات به روستاها
- اولویت‌بندی خدمات ضروری و مورد نیاز روستائیان از سوی شوراهای اسلامی روستا
- ایجاد حس مشارکت در امور عمرانی و عام المنفعه
- توجه به هدایت بافت فیزیکی روستا و بهسازی محیط زیست و معابر و سکونتگاه‌های روستایی از طریق اجرای طرح هادی
- ساخت و تأسیس سالن‌های ورزشی و تأمین لوازم ورزشی در روستاها بمنظور تأمین سلامت روستائیان که این منطقه از داشتن حداقل‌های آن محروم می‌باشد.
- ایجاد پاسگاه‌های انتظامی در دهستان با هدف برقراری نظم در داخل روستاها و ایجاد امنیت در منطقه و پاکسازی منطقه از وجود اشرار و افاغنه، با توجه به اینکه دهستان تکاب منطقه کوهستانی می‌باشد و هیچ پاسگاه انتظامی در دهستان موجود نمی‌باشد.
- بازسازی و آسفالت جاده‌های روستایی به منظور تسهیل رفت و آمد به مراکز شهری

منابع و مأخذ

- ۱- اویری، اس، اس، ۱۳۷۰، مهاجرت، شهرنشینی و توسعه، ترجمه فرهنگ و ارشاد، نشر موسسه کار و امور اجتماعی، چاپ اول.
- ۲- بهفروز، فاطمه، ۱۳۷۴، زمینه‌های غالب در جغرافیای انسانی، انتشارات دانشگاه تهران.
- ۳- بهفروز، فاطمه، ۱۳۷۸، فلسفه روش شناسی تحقیق علمی در جغرافیا، انتشارات دانشگاه تهران.
- ۴- پاپلی یزدی، محمد حسین، ۱۳۷۶، فرهنگ آبادی‌ها.
- ۵- پاپلی یزدی، محمد حسین و همکاران، ۱۳۸۱، نظریه‌های توسعه روستایی، انتشارات سمت.
- ۶- پیتته، ژان، ۱۳۶۹ مهاجرت روستاییان، ترجمه محمد مومنی کاشی، سازمان انتشارات و آموزش انقلاب اسلامی، چاپ اول.
- ۷- تاجداری، پرویز، اسفند ۱۳۸۶، جمعیت شناسی و بازسازی نیروی انسانی، انتشارات انا، چاپ اول.
- ۸- تقوی، نعمت اله، ۱۳۷۱، درآمدی بر مهاجرت‌های روستا-شهری، تبریز، انتشارات ستوده، چاپ اول.
- ۹- تواناییان فرد، حسن، ۱۳۶۸، اقتصاد و جمعیت.
- ۱۰- جهاد کشاورزی شهرستان کاشمر، سال ۱۳۸۷.
- ۱۱- خاکی، غلامرضا، ۱۳۷۸، روش تحقیق با رویکردی به پایان نامه نویسی، ناشر مرکز تحقیقات علمی کشور.
- ۱۲- دهخدا، علی اکبر، لغتنامه، جلد اول.
- ۱۳- زنجانی، حبیب اله، جمعیت و توسعه (مجموعه مقالات)، چاپ پژمان.
- ۱۴- ساروخانی، باقر، روش تحقیق در علوم اجتماعی، جلد اول، اصول و مبانی، انتشارات پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، چاپ هفتم.
- ۱۵- سینجر، پل، ۱۳۵۸، اقتصاد سیاسی شهرنشین، ترجمه مهدی کاظمی بیدهندی، نشر ایران.
- ۱۶- شایان، حمید، ۱۳۷۵، وضعیت مهاجرت در سکونتگاه‌های روستایی مشهد.
- ۱۷- شیخی، محمد تقی، ۱۳۷۱، تحلیل و کاربرد جمعیت شناسی، شرکت سهامی انتشار.
- ۱۸- شیخی، محمد تقی، ۱۳۷۷، مبانی و مفاهیم جمعیت شناسی، شرکت سهامی انتشار.
- ۱۹- طاقانی، محمود، ۱۳۷۰، روش تحقیق نظری در علوم اجتماعی، انتشارات پیام نور.
- ۲۰- فدایی، سیدحسن، ۱۳۶۹، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی شماره ۳، سال ۵، مسلسل ۱۸، انتشارات آستان قدس.
- ۲۱- فرید، یداله، ۱۳۷۸، جغرافیای جمعیت، انتشارات دانشگاه تبریز.
- ۲۲- کلانتری، صمد، ۱۳۷۵، مبانی جمعیت شناسی، انتشارات مانی، چاپ اول.
- ۲۳- کیوی، ریمون، لوک. کامپنهور، ترجمه عبدالحسین نیک گهر، زمستان ۱۳۷۹، روش تحقیق در علوم اجتماعی، نشر توتیا، چاپ پنجم.
- ۲۴- لغتنامه جمعیت شناسی، سازمان ملل.
- ۲۵- لوید هارینگ، جان-اف، لوتربری، جان، دبلیور، ترجمه محمد علی مولازاده، سال ۱۳۷۷.

- ۲۶- لوسنبری، جان اف، فرانک تی، آیدریچ، بهار ۱۳۷۱، درآمدی بر روش‌ها و فنون میدانی جغرافیا، ترجمه دکتر بهلول علیجانی، انتشارات سمت.
- ۲۷- لهسایی زاده، عبدالعلی، ۱۳۶۸، نظریات مهاجرت، انتشارات نوید، چاپ اول.
- ۲۸- مرکز بهداشت شهرستان کاشمر، سال ۱۳۸۷.
- ۲۹- مرکز بهداشت شهرستان مشهد، سال ۱۳۸۵.
- ۳۰- معزی، اسداله، ۱۳۷۱، مبانی جمعیت‌شناسی، انتشارات آوای نو.
- ۳۱- معین، محمد، ۱۳۸۲، فرهنگ فارسی، جلد چهارم.
- ۳۲- ملک محمدی، حسن، ۱۳۸۴، مهاجرت روستایی در سیستان، مجله جغرافیا و توسعه، شماره ۵، سال ۳، پیاپی ۵، انتشارات دانشگاه سیستان و بلوچستان.
- ۳۳- مهدوی، مسعود، ۱۳۷۳، چاپ اول، اصول و مبانی جغرافیای جمعیت، نشر قومس.
- ۳۴- مهندسان مشاور DHV از هلند، ۱۳۷۱، چاپ اولرهندهایی برای برنامه ریزی مراکز روستایی، نشر ارغنون.
- ۳۵- میرزایی، محمد، ۱۳۷۱، سطح مرگ و میر توسعه، ارائه یک الگو، مجموعه مقالات سمینار جمعیت و توسعه، جلد دوم، تهران، انتشارات سازمان برنامه و بودجه.
- ۳۶- وثوق رضوی، همایون، ۱۳۷۲، تحولات روستایی ناشی از مهاجرت افغانه در شهر تایباد، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد مشهد.
- ۳۷- هاگت، پیتر، ۱۳۸۱، جغرافیا ترکیبی نو، ترجمه گودرزی نژاد، شاپور، انتشارات سمت.
- ۳۸- یوسف آبادی، حجت، ۱۳۷۷، روند توسعه روستایی بخش جوین، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد مشهد.